

ПІДВИЩЕННЯ МОВНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ФРАЗЕОЛОГІЇ

У статті розглядаються особливості вивчення фразеологізмів у початкових класах, подаються різні види вправ, що сприяють формуванню фразеологічних умінь і навичок, викликають інтерес до вдосконалення культури спілкування.

Ключові слова: фразеологізми, культура спілкування, види вправ, пізнавальний інтерес.

The article The article is discussed the peculiarities of studying the phraseological units in primary classes which are given the different kinds of exercises which influence on the formation of the phraseological skills which make an interest to the fulfillment of communication culture.

Key word: phraseological units ,communication culture, types of exercises, cognitive interest

Культура спілкування у молодшому шкільному віці є важливим компонентом розвитку і виховання особистості. Вона не може бути повною, досконалою, якщо не надавати уваги фразеологічній роботі, яка увиразнює мовлення, робить його багатим, емоційно забарвленим.

В останні роки методисти приділяють більше уваги питанням лінгводидактичного наповнення змісту і форм роботи у вивченні фразеологічного матеріалу. Аналіз лінгводидактичної літератури свідчить, що проблему вивчення фразеологічних одиниць досліджували такі лінгвісти і методисти як: Амосова М., Виноградов В., Гаврина С., Бистрова О., М. Вашуленко, Т. Грибницький, Коломієць М., Кунін О., Мельничайко, Смовська А., Чернишова І та інші.

Фразеологізми – це стійкі словосполучення, які сприймаються як єдине ціле і вживаються носіями мови в усталеному оформленні. Гарне володіння і розуміння фразеологізмів є частиною мовленнєвої культури людини. Вони є будівельним матеріалом мовлення, завжди викликають інтерес в учнів. Правильне вживання фразеологічних одиниць – важливий чинник у формуванні та удосконаленні пізнавального інтересу до вивчення української мови, до розуміння глибин народної мудрості. Для цього необхідно учителям початкової освіти озброїти учнів фразеологічними вміннями і навичками, розвиваючи при цьому навчально-пізнавальний інтерес молодших школярів. Про вихованість учнів свідчать уміння оформляти думки, манера говорити та спілкуватися, уміння володіти голосом та інтонацією, слухати співрозмовника, багатство правильного вживання етикету. «Саме тому необхідно вже у початковій ланці навчати школярів спілкуватися, дотримуючись етикету вербального і невербального спілкування, який формувався протягом століть багатьма поколіннями українців» [5, с. 28-31].

Робота з фразеологізмами на уроці, вживання їх у мовленні розширює фразеологічний запас учнів, знайомить з нормами українського національного етикету, сприяє реалізації змістових ліній мовно-літературної освітньої галузі: «Взаємодіємо усно», «Досліджуємо мовні явища».

Мовлення носіїв української мови відбувається не лише як судження про дійсність, а й як «певна комунікативна ситуація: як звернутися до співбесідника, запитати, привітатися, попрощатися, подякувати, висловити незгоду, попросити вибачення, виразити здивування. Тематично дібрана фразеологія допомагає ґрунтовніше розкрити поняття «культура спілкування», «мовленнєвий етикет», «культура поведінки». Культура

мовлення передбачає вироблення етичних та етикетних норм спілкування, які характеризують загальну культуру нашого сучасника» [7, с.16-17].

Сформувати культуру спілкування молодших школярів не можна тільки бесідами про фразеологізми, необхідно виробити в учнів внутрішню потребу використовувати їх під час спілкування, дотримуючись норм мовленнєвого етикету. Працювати над цим треба систематично, використовуючи можливості інших предметів, спираючись на програму з культури спілкування.

Фразеологія – це окраса мовлення, могутній стилістичний засіб точної і дохідливої передачі думок. «Знання фразеологічних скарбів української мови, розуміння їх, правильне вживання є безсумнівним показником емоційного мовлення. Фразеологізми несуть не тільки предметну, а й естетичну інформацію. Тому необхідно виробляти навички вмілого вживання фразеологізмів у повсякденній мовній практиці» [2, с.58].

Щоб правильно вживати в мовленні фразеологізми, треба добре розуміти їх значення, стилістичні властивості і можливості. Вони є будівельним матеріалом речення, емоційно забарвлюють його, увиразнюють мовлення. Багато з них мають оцінне значення і відображають позитивну або негативну характеристику когось або чогось.

Про високий рівень володіння рідною мовою свідчить розуміння фразеологізмів під час використання їх в усному і писемному мовленні, читання художніх творів тощо. Фразеологізми – це невід'ємна частина українського фольклору, народної мудрості і тому є національним багатством мови, що точно, влучно і образно характеризує або називає усі прояви оточуючого світу. Оволодіти цим багатством – одне із важливих завдань учителя початкової освіти.

Свідоме й правильне вживання учнями фразеологізмів залежить від уміння перетворювати стійкий вираз у засіб спілкування, вираження думки. Аналіз лінгводидактичної, психолого-педагогічної літератури свідчить, що формування культури спілкування учнів початкових класів з використанням фразеологізмів, вирішується у процесі виконання різних видів вправ і завдань. Наведемо приклади вправ і завдань для вивчення фразеологізмів у початкових класах.

1. Скажіть, якій професії відповідають подані фразеологізми. Поясніть їх значення.

Грати першу скрипку. Не святі горшки ліплять. Як нитка за голкою. Куй залізо поки гаряче. Пливти за течією. Кинути якір. Створити зелену вулицю. Намилити шию. Під одну гребінку. Не нюхати пороху. На два фронти. Брати на буксир. Розмотати клубок. Викинути за борт. Білими нитками шито. Підвищувати тон.

2. Замість крапок допишіть число, яке «загубилось».

За... земель.. ... без палички. Зігнувся в... погібелі. Краще... раз побачити, чим... раз почути. Один розум добре, а... краще. Одна нога тут,... – там. Знаю, як свої... пальців. Сім раз відмір –... раз відріж. ... п'ятниць на тиждень.

3. Замість крапок вставте назви тварин. В зоопарку.

Злий як... Упертий як... Хитрий як... Полохливий як... Колючий як... Надутий як... Шкідливий як...

Відповіді: вовк, сорока, осел, заєць, їжак, тхір, індик, кіт, лисиця, ягня, ведмідь.

4. Закінчіть фразеологізми.

1. Пекти... 2. Надути... 3. Бити... 4. Сидіти... 5. Вилетіло... 7. Перемивати... 8. Взятись... 9. Точити... 10. Намилити... 11. Віддати... 12. Давати... 13. Набирати... 14. Влучити... 15. Розмотати... 16. Кусати... 17. Скалити... 18. Махнути... 19. Намотати... 20. Ходити... 21. Заварити...

5. З поданих фразеологізмів треба виписати ті, які мають значення «багато». «Диво в решеті».

Видимо-невидимо; крутити носом; роботи по шию; каламутити воду; кури не клюють; дивитись крізь пальці; як цвіту по всьому світу; не з руки; до сьомого поту; сила-силенна; хоч лопатою загібай; як з-під землі; і світу не видно; як грибів після дощу; не за нашої пам'яті; як зірок на небі; як піску морського; дихнути не дати; одним миром мазані;

тьма-тьмуща; вуха в'януть; як у бездонну бочку. хоч греблю гати; роботи по самі вуха; на край світу.

6. Закінчіть фразеологічні звороти, узяті з казок. Казкові фразеологізми.

По бороді текло, а....
Ні в казці сказати, ні....
Не думати, не гадати....
Скоро казка мовиться, та....
Піди туди, не знаю куди,....
У тридев'ятім царстві,....
Баба Яга —....
По щучому велінню,...

7. Серед поданих словосполучень знайдіть зайві?

Намилити голову, клювати носом, золоті руки, сусідня школа, дерти носа, темний ліс, заливатися сміхом, купити книжку, за тридев'ять земель.

8. До поданих фразеологізмів дібрати синоніми та антоніми.

-Замініть вислів одним словом.

Дати драла, розбити глека, мотати на вус, зарубати на носі, рукою подати, місця собі не знаходити.

- Про яку людину так говорять у народі?

Ні за холодну воду не візьметься.

Палець об палець не вдарить.

Запропоновані вправи дають можливість учителю систематично проводити роботу з фразеології під час вивчення будь-якого мовного розділу, що органічно вплітається в структуру уроку і сприяє розвитку фразеологічних умінь і навичок, збагаченню словникового запасу учнів фразеологізмами. Дібрані фразеологічні вправи становлять основу набуття знань, вони викликають інтерес учнів до вдосконалення своєї культури спілкування, фразеологічного багатства української мови.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Демин М.В. Проблемы деятельности в теории личности. М.: Просвещения, 1977. 278 с.
2. Демський М. Т. Збагачення мовлення учнів фразеологізмами. //Укр. мова і літ. в шк. 1969. №3. С.57-60.
3. Друзь Б.Г. Виховання пізнавальних інтересів молодших школярів у процесі навчання. К.: Радянська школа, 1978. 263с.
4. Історія української мови: Лексика і фразеологія. / Гол. ред. В.М. Русанівський. К.: Наукова думка, 1988.
5. Киричук О.І. Навчальні інтереси молодших школярів. К.: Радянська школа, 1982. 128 с.
6. Ковальчук Л. Пізнавальний інтерес як фактор розвитку особистості молодших школярів: проблемні питання. // Магістр. 2005. Вип.1. С.63-67.
7. Соловець Л.О. Фразеологізм як засіб формування культури спілкування молодших школярів // Початкова школа. 2006. № 6. С. 19-22.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Сугейко Л.Г.